

BİREYSEL ÖZGÜRLÜĞÜN
PATOLOJİLERİ

AXEL HONNETH

BİREYSEL ÖZGÜRLÜĞÜN PATOLOJİLERİ

Özgün Adı: Leiden an Unbestimmtheit. Eine Reaktualisierung der

Hegelschen Rechtsphilosophie

Yazar: Axel Honneth

Genel Yayın Yönetmeni: Kerem Işık

Çeviren: Hüseyin Deniz Özcan

Editör: Ozan Başdaner

Sayfa Tasarım: Ceyda Çakıcı Baş

Kapak Tasarım: Mandal Ajans

1.Baskı Nisan 2022

Copyright © 2001 Philipp Reclam jun. Verlag GmbH, Ditzingen

Türkçe yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınmıştır.

ISBN: 978-605-71002-5-2

Sertifika no: 51956

Baskı ve Cilt

Metod Matbaa ve Yay. Tic. Ltd. Şti.

Adres: Egemenlik Mah. 6152 Sk. No:20/A Bornova/İzmir

Sertifika no: 49605

Livera Yayınevi Tanıtım Tic. Ltd. Şti.

Adres: Onur Mah. Atlas Sok. No: 18 D: 3 Balçova/İzmir

E-posta: info@liverayayinevi.com

www.liverayayinevi.com

BİREYSEL ÖZGÜRLÜĞÜN PATOLOJİLERİ

AXEL HONNETH

**Hegelci *Hukuk Felsefesi*'nin Bir Yeniden-Edimselleştirilmesi
Hegel'in Sosyal Teorisi**

ÇEVİREN: HÜSEYİN DENİZ ÖZCAN

livefa
yayınevi

Axel Honneth, Frankfurt Okulu'nun yaşıyan en önemli temsilcilerinden biri olan Honneth halen Kolombiya Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Jack C. Weinstein Beşeri Bilimler Profesörü olarak görev yapmaktadır. Öncesinde Frankfurt/Main, Almanya'da bulunan Sosyal Araştırma Enstitüsü Başkanlığı görevini yürütmüş olan Honneth'in uzmanlık alanları sosyal felsefe ve politika felsefesidir. Almanca olarak son yayımlanan kitabı: "Die Armut unseiner Freiheit. Aufsätze 2012 - 2019", Berlin 2020: Suhrkamp Verlag.

Hüseyin Deniz Özcan, lisans öğrenimini Ege Üniversitesi Felsefe ve Sosyoloji bölümlerinde tamamlamıştır. Etik, estetik, epistemoloji, ontoloji ve politika felsefesi üzerine çalışmaları Felsefe Tartışmaları, FelsefeLogos, ViraVerita ve Ethos gibi çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Orkun Tüfenk ile birlikte Otonom Yayıncılık'tan çıkan 'İçkinlik Etiği: Nietzsche ve Spinoza' kitabını derleyen Hüseyin Deniz Özcan, Fol Yayınları tarafından basılan 'Hegel Mantiğı' kitabının çevirmenidir. Doktora eğitimine Ege Üniversitesi Felsefe bölümünde devam etmektedir. Aynı zamanda alternatif eğitim alanında etkin olan Göçebe Düşünce Derneği'nin kurucularındandır.

Teşekkür Bölümü

Bu kitap, 1999 yaz döneminde Amsterdam Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Spinoza dersleri dizisinin bir parçası olarak verdiğim iki dersten evrilmiştir (Axel Honneth, *Suffering from Indeterminacy: An Attempt at a Reactualization of Hegel's Philosophy of Right* [Assen, 2000]). Bu vesileyle Beate Rössler, Hent de Vries, Andrea Kern ve Veit Michael Bader'e büyük yardımları için samimi teşekkürlerimi sunmak istiyorum, kolokyumumuza yaptıkları katkılar kendilerini eserimde göstermiştir. Bunun yanı sıra, Rolf-Peter Horstmann, Morton R. Moeller ve Rainer Forst'a ilk iki bölümü okuduktan sonraki tavsiye ve eleştirel yorumları için en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Hegel'den yapılan İngilizce alıntılar Allen W. Wood tarafından düzenlenen ve H. B. Nisbet (1991; Cambridge, 2004) tarafından çevrilen *Elements of the Philosophy of Right*'tan aktarılmıştır.

Çevirmenin Önsözü

Bu metin Axel Honneth'in 1999'da verdiği bir dizi dersten esinlenilerek kitaplaştırılmıştır. Kitabın Almanca Başlığı olan *Leiden an Unbestimmtheit*, 'Belirlenimsizlikten Acı Duyma', Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'nde saf ahlakın eleştirisi bağlamında ortaya koyduğu oldukça değerli bir yan motifin merkezileştirilerek kavramsallaştırılmasıdır ve gerçekten de 1820'lerde basılan eserin günümüzün politik sorunlarına bir ışık tutan en güncel tartışmalarından birini meydana getirir. Bu bakımdan, Honneth'in bu metindeki esas amacının Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'ni güncelleştirmek olduğu göz önüne alındığında, başlığın kitabın özüne yahut (Hegelci terminoloji ile söylersek) kavramına tam olarak uygun düştüğü söylenebilir. Kitabın İngilizce basımında kullanılan bir diğer başlık olan *Pathologies of Individual Freedom* kitabın özüne uygun düşmek bakımından aynı ölçüde isabetli olmanın yanı sıra, metnin politik içeriğini daha açık ve net bir şekilde dışavurmak gibi bir ayrıcalığa da sahiptir. Bu nedenle kitabın Türkçe basımında tercih edilen ana başlık *Bireysel Özgürlüğün Patolojileri* olarak belirlenmiştir.

Kitabın İngilizce çevirisinde başlığın belirlenmesi hususunda gösterilen özen, ne yazık ki, metnin çevirisi söz konusu olduğunda gösterilmiş değildir. Metnin Almanca orijinali¹ ile

---

¹ Axel Honneth, *Leiden an Unbestimmtheit: Eine Reaktualisierung der Hegelschen Rechtsphilosophie*, RECLAMS UNIVERSAL-BIBLIOTHEK, Stuttgart, 2017 basımı

karşılaştırıldığında, İngilizce çeviride² göze çarpan ilk değişiklik paragrafların ve cümlelerin yazarın üslubuyla tezat oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmiş olmasıdır. Her ne kadar çevirmenin sadık olması gereken temel unsurun yazarın üslubu olması gerektiği düşünülse de, böylesi bir değişiklik metni açık kılmak bakımından faydalı olabileceğinden bazı ekollerce tercih edilebilir. Gelgelelim böylesi bir sadeleştirme tercihinin yalnızca biçimsel olanla sınırlı kalması, yazarın detaylandırıcı bir işlev yüklediği yan nitelermelerin metinden çıkarılmasını içerecek şekilde metnin içeriğine müdahale etmemesi gerekir³. İngilizce çevirinin özensizliğinin görünür olduğu bir diğer nokta, Honneth'in çoğunlukla Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'ne yaptığı atıfların İngilizce metinde yanlış referanslarla aktarılmasıdır.⁴ Bütün bu hatalar metnin kendisinin anlaşılmasının önünde asli bir engel oluşturmadığı için, eğer istenirse, hoş görülebilir. Ancak, söz gelimi, "kavram"ı (*Begriff*) metnin çeşitli yerlerinde "terim" (*term*) olarak karşılayarak felsefenin temel kavramlarını birbirine karıştırdığı gibi; "belirlenim"i (*Bestimmung*) "tanım" (*definition*) olarak çevirmek suretiyle Hegel'in en belirleyici kavramları hususunda titizliği elden bırakan; metnin anlaşılması bakımından özsel öneme sahip olan "*Bei-sich-selbst-Seins*" (kendiyle-olmak) ifadesini el alışkanlığı ile "başkasında-kendiyle-olmak"⁵ (*being with oneself in another*) olarak karşılayan ve en önemlisi *Hukuk Felsefesi*'nin üçüncü ana bölümüne ismini veren *Sittlichkeit* kavramını kitabın ikinci ana bölümünün başlığı olan 'Ahlak' (*Morality*) şeklinde çevirmek⁶

² Axel Honneth, *The Pathologies of Individual Freedom*, Princeton University Press, Almandadan çeviren Ladislaus Löb, Princeton, New Jersey, 2010 basımı

³ bkz. a.g.e., s. 3

⁴ bkz.a.g.e, s. 11, 79

⁵ a.g.e., s. 26.

⁶ a.g.e., s. 6 (bu son derece kritik hata İngilizce çeviride yalnızca bir kere yapılmıştır).

gibi ölümcül bir kavramsal hata yapan bir çeviriyi hoş görmek mümkün değildir. Tam da bu nedenlerle, elinizdeki Türkçe metin, İngilizce ve Almanca metnin karşılaştırılması yoluyla oluşturulmuş ve çevirmenin son derece kısıtlı Almancasına rağmen, gerek biçim gerek içerik açısından, Almanca metin baz alınarak Türkçeleştirilmiştir. Bu noktada, kritik öneme sahip bir takım Almanca ifadelerin doğru karşılıklarını bulmak hususunda yardımını esirgemeyen Toros Güneş Esgün'e çok teşekkür ederim.

Çevirinin tatmin edici bir okuma sunabilmesi için metinde yer tutan ve orijinal referansları kaybetmemek açısından çevrilmeden bırakılan birkaç temel kavramın açıklamasını vermek faydalı olabilir. Bu kavramların ilki yukarıda da sözü edilen *Sittlichkeit*'tir. Hegel'in *Sittlichkeit*'ına ilişkin söylenmesi gereken ilk şey onun kesinlikle bir ahlak olmadığıdır. *Sittlichkeit*, *Hukuk Felsefesi*'nin diyalektiğinde, "ahlaki duruş noktası"nın ortaya koyduğu çelişkileri kapsayarak aşan ve 'Ahlak'tan sonra gelen momentin adıdır. Bu bakımdan, kavramın Türkçedeki iki karşılığının –"Töresellik" ve 'Etik Yaşam' - 'Ahlak'a kıyasla çok daha iyi çeviriler olduğu söylenebilir. Gelgelelim "töresellik" modern bir *Sittlichkeit*'in imlediği çağdaş rasyonel tınıyı ıskaladığından, 'etik yaşam' ise törel ahlakın içerdiği normatif boyutu -etiğin özellikle 20. yüzyıl felsefesinde kazandığı ahlak karşıtı karakteri nedeniyle- dışarıda bıraktığından, kavram metinde çevrilemeden bırakılmıştır. Nitekim Hegel'in *Sittlichkeit*'ı, töresellik yahut etik bir yaşamdan ziyade, yaşayan bir ahlak anlamına gelir. Burada söz konusu olan, tarih içerisinde yavaş yavaş gelişerek kendi geleneksel örüntülerini oluşturan somut bir normatif yaşamdır. *Sittlichkeit*, *Hukuk Felsefesi*'nde, içerisinde bireyin *eğitildiği, oluşturulduğu ve biçimlendirildiği* kurumları içeren tözsel moment olarak tarif edilirken, Honneth'in zarif dokunuşuyla, birey için

boğucu olması muhtemel olan hantal bir birlikten, özgürlüğü güvence altına alması beklenen etkileşim ve iletişim modellerini içeren özneler-arası bir pratikler ağına dönüştürülür.

O halde birey *Sittlichkeit*'ta etkinleştirilen kurum ve etkileşim örüntüleri içerisinde ('Aile', 'Sivil Toplum' ve 'Devlet'; Honneth buna 'Dostluk'u da eklemek gerektiğini düşünür) bir biçimlenmeye maruz kalır. Bu çok özel süreç ise Hegel tarafından *Bildung* olarak kavramsallaştırılır. Tıpkı *Sittlichkeit* gibi bu kavram da son derece zengin içerim ve çağrışımlara sahiptir. Örneğin *Bildung* yalnızca ve basitçe "eğitim" demek değildir; içerdiği duygusal ve bilişsel eğitimin yanı sıra bireyin -başkalarında kendini, kendinde başkalarını tanıyan- ahlaki bir kendilik olmasına da imkân veren bütünlüklü bir oluşum/biçimlenme sürecini ifade eder. Bu süreç içerisinde oluşan kendilik, yalnızca başkalarıyla rasyonel bir uyum içerisinde yaşamının gerektirdiği sınırlanmanın zorunluluğunu ve değerini öğrenmekle kalmaz fakat aynı zamanda katmanlı ve kompleks tanınma ilişkilerini talep etmenin yahut bu ilişkilere onay vermenin koşulu olan dilsel (iletişimsel) becerileri de edinir. Honneth'in güncelleştirme girişiminin esas noktasını oluşturan ve 'soyut hak' ile 'ahlak'ın duruş noktasının mutlaklaştırılmasından ileri gelen özgürlük patolojilerinin üstesinden, ancak herkes için özgürlüğü güvence altına almaya adanmış bir *Bildung*'un bireyde kolektif özgürlüğe uygun bir ikinci doğa oluşturmasıyla gelinebilir.

Son olarak *patolojiye* ilişkin çok önemli bir noktayı vurgulamak faydalı olabilir. Psikolojinin kavramlarıyla felsefe yapan her düşünür gibi, Honneth de patolojiyi bireysel ve öznel sınırlarının ötesine taşır. Bu felsefi metinde bireysel özgürlüğün patolojilerinden söz edildiğinde elbette bir hastalık teşhis edilmektedir

fakat bu hastalık salt psikolojik olmanın ötesinde sosyal ve kolektiftir; patolojinin bireysel olarak nitelendirilmesi, yalnızca şu ya da bu semptomu gösteren belli bir takım bireylerin söz konusu *pathos*'lardan mustarip olduğu anlamına gelmez fakat özgürlüğe ilişkin yalnızca bireysellikle sınırlı, eksik bir kavrayışın hüküm sürdüğü bir toplumsal gerçekliğin dokusunda patolojik bozulmalar olduğu anlamına gelir. Tam da bu nedenle, teşhis bireylerin değil çağın teşhisidir: Neo-liberal öznelliğin kendi ilgi/çıkarları sonucu içine düştüğü buhranın çağdaş tınısı vardır Honneth'in patolojisinde.

H. Deniz Özcan

Türkçe baskıya önsöz

Bu kitap, yirmi yıldan uzun bir süre önce, Amsterdam'daki, tarihi ve ünlü Felsefe Fakültesi'nin Spinoza kürsüsüne vekalet ettiğim dönemde verdiğim derslere dayanmaktadır. Bu dersler için, tüm güçlüklerine karşın, Hegel'in hukuk felsefesinin son derece güncel olduğunu dinleyicilerime göstermek gibi iddialı bir hedef belirlemiştım. Modern toplumların "ahlakını" ele aldığı ve çoğunlukla muhafazakâr olarak kabul edilen bu incelemenin güncelliği bence, toplumun yeni üyelerine vaat edilen özgürlüğün, tüm toplumsal bağlardan kopuk, böylece de bireysel olarak benmerkezcilik olarak algılanması şeklindeki her zaman var olan bir tehlikeye dikkat çekmesinde yatıyor. Hegel "Hukuk Felsefesinde", çağdaşı tüm düşünürlerden farklı olarak, bugün içinde yaşadığımız sınırsız piyasa ve ideolojik olarak desteklenen bireysellik çağında, çağdaşı düşünürlerin yaşadıklarından çok daha belirgin bir biçimde günbegün hissettiğimiz bir şeyi öngörmüştü: özgürlüğü salt kendi çıkarlarının peşinden koşmayı ve başkalarının gereksinmelerini kale almamayı sağlayan bir açık çek olarak görenlerin, sonunda neden ve hangi sebeple özgürlük içinde yaşadıklarını bilemeyeceklerini. Bunun sonucunda ortaya çıkan, Hegel'in modern, liberal özgürlüklerin getirdiği tüm kazanımları desteklemesine rağmen titizlikle incelediği bu toplumsal bozulmaya ben "bireysel özgürlüğün patolojisi" adını verdim.

Amsterdam’da konuk olarak geçirdiğim sürenin sonunda bu dersleri kitaplaştırdığım sırada, bunun yıllar sonra Türkiye’de yayınlanacağını bilemezdim, bu umulmadık şeyin gerçekleşmesini Livera Yayınlarına ve Yayın Yönetmeni Kerem Işık’a borçluyum ve bu yüzden de onlara teşekkür ederim. Bu kitabın yayımlanması, Frankfurt’taki profesörlüğüm sırasında ders verme imkânı bulduğum çok sayıda öğrencimin geldiği ülkede çalışmalarımı tanıtmamı mümkün kılacağından, benim için büyük bir mutluluk kaynağı. Bununla birlikte çalışmam, günümüz Türkiye’inde, yazıldığı sırada göz önünde bulundurduğum toplumsal zeminden çok farklı bir zeminle buluşuyor. Ben Hegel’i ele alırken, Batı demokrasilerinde liberal temel hakların ve bireysel özgürlüklerin istenen düzeyde olmasa da yeterli ölçüde desteklendiğini düşünüyordum. Hegel’in bireysel özgürlüklerin tüm toplumsal bağların ve sorumlulukların reddi olarak anlaşılması şeklinde, bugüne kadar tanınmayan bir tehlike olarak tanımlamasını izlemeyi ancak bir çerçevede haklı buluyordum. Oysa günümüz Türkiye’inde söz konusu bireysel özgürlüklerin durumu hayli farklı, bu nedenle de toplumsal bozulmayı ve patolojileri de başka yerde aramak gerekebilir. Modern toplumların ahlaki altyapısını tanılamada öncelikli olarak yoğunlaşılması gereken nokta bireysel özgürlüklerin toplumsal olarak yanlış yorumlanması değil, devletin bunları sınırlandırması meselesi olabilir. Bu yüzden de Hegel’in “Hukuk Felsefesi”nin bu yorumunun çok farklı bir biçimde vurgulanması gerekir: Bu yorumun merkezinde, Hegel’in hukuksal özgürlük kavramını savunurken, aile içindeki, piyasadaki ve bir yurttaş olarak yaşamdaki ahlaksal bağların bunun ön koşulu olduğu yer almalıydı. Yanlış anlaşılmiş özgürlükler tehlikesine ilişkin analizine ilişkin tüm söyledikleri bunun ardından gelmeliydi.

Bu açıdan bakılınca kitabın Türkçede yayımlanması, bir okuma parçasının, toplumsal algı koşullarına bağlı olarak metnin yerindeliliğini ve önemini nasıl değiştirebildiğini araştırmak açısından son derece öğretici. Hegel'in "Hukuk Felsefesi", okunduğu ve tartışıldığı ülkenin politik kültürünün o anda içinde bulunduğu duruma bağlı olarak, bir yandan temel hak ve özgürlüklerin yerleşmesinin savunusu olarak okunurken, bir yandan da bunların bireysel düzeyde yanlış yorumlanmasının doğuracağı tehlikelere işaret etmek olarak da anlaşılabilir. Bu araştırmanın Türkiye'de bu iki farklı okumadan hangisiyle yüz yüze geleceğini çok merak ediyorum. Her halükârda, ülkedeki politik gelişmeleri izleyen bir gözlemcinin algıladığı otoriter eğilimler göz önüne alınırsa, Hegel'in öncelikli olarak liberal temel hakların bir savunucusu olarak mı, yoksa bunların kötüye kullanımına ilişkin uyarılarda bulunan biri olarak mı kabul edileceği konusunda bir fikir ayrılığı yaşanacak olabilir.

Axel Honneth, New York, Mayıs 2022